

KONCEPTUALIŲJŲ METAFORŲ DARBAI IR JŲ AKTUALUMAS

Pastaraisiais dešimtmečiais gana gausu metaforų, kurias išpopuliarino praeito šimtmečio aštuntajame dešimtmetyje atsiradusi kognityvinės lingvistikos kryptis, tyrimų. Tyrėjai, besidomintys metaforomis, yra net susibūrę į metaforų tyrimo asociaciją, angliškai sutrumpintai vadinamą RaAM (angl. *Researching and Applying Metaphor*), kurios narė yra ir šio straipsnio autorė. Šios krypties ir šios problematikos tyrimų patrauklumo priežastys yra kelios. Viena iš jų – savitas ir naujas požiūris į metaforą, gerokai išplėtęs jos sampratą nuo literatūrinės puošmenos (kartais vadinamos „dekoratyviuoju požiūriu į metaforą“ žr. Deignan 2005: 2–4), kurią dėl savitumo ir retumo geba sukurti toli gražu ne bet kas ir kuri yra teksto, arba kalbos, bruožas, iki mąstymo įrankio (apie metaforos tyrimų apžvalgą žr. Leezenberg 2001). Požiūrio, jog metafora yra mąstymo įrankis, mąstymo, o ne teksto lygmens, reiškiny, šalininkus iš esmės subūrė konceptualiosios metaforos teorija (toliau – KMT). Anot vieno iš konceptualiosios metaforos teorijos autorių, Kalifornijos universiteto Berklyje profesoriaus G. Lakoffo (Lakoff ir Johnson 1980 / 2003: 4, 6), „mūsų įprastinė konceptualioji sistema yra metaforiška“¹, „žmogaus mąstymo procesai yra iš esmės metaforiški“². Kadangi mąstymas būdingas visiems žmonėms, be metaforų neapsieina nė vienas kalbėtojas.

Kita šio pobūdžio tyrimų populiarumo priežastis, manytina, yra ta, kad jie padeda spręsti nuo seno lingvistikoje diskutuojamas problemas, pavyzdžiui, mąstymo ir kalbos santykio. Viena iš seniausių šios problemos sprendimo formų yra gerai žinoma Sapiro ir Vorfo hipotezė, kurios griežtoji atmaina (angl. *strong form*) neleidžia suabejoti, jog kalba nulemia mąstymą. Nors ne kartą sukritikuota ir atmesta, ši hipotezė atgijo būtent kognityvinėje lingvistikoje. Teigiama, jog pastarajai aktuali hipotezės *silpnoji* atmaina (angl. *weak form*), pagal kurią kalba daro įtaką mąstymui. Šiai hipotezei

¹ „Our ordinary conceptual system is metaphorical in nature.“ Čia ir toliau citatas vertė šio straipsnio autorė.

² „Human *thought processes* are largely metaphorical“ (kursyvas – originale).

įrodyti neretai pasitelkiama KMT. Apie šios hipotezės silpnosios atmainos pagrįstumą nemažai yra rašiusi amerikiečių psichologijos ir lingvistikos profesorė Lera Boroditsky ir jos kolegės (žr., pavyzdžiui, Boroditsky 2011a, Boroditsky 2011b, Gentner, Imai ir Boroditsky 2002, Thibodeau ir Boroditsky 2011).

Be to, KM teorija yra labai paranki kontrastyviniams (dviejų ar daugiau kalbų) ir įvairių žanrų bei registrų tekstams tirti. Kelių kalbų gretinimas arba žvilgsnis į kalbą (dažniausiai anglų) negimtakalbio akimis atveria nemažai metaforų realizacijos atvejų, kitaip – metaforinių pasakymų (angl. *metaphorical expressions*), skirtingose kalbose ypatumų, o neretai atskleidžia ir skirtingoms kultūroms būdingą konceptualizaciją. Gerai žinomi darbai iš metaforinio laiko konceptualizavimo, kai laikas suvokiamas kaip erdvė. Pavyzdžiui, yra nustatyta, kad kai kuriose kalbose, pavyzdžiui, aymarų, kuria kalbama Andų regione Pietų Amerikoje, apie ateitį kalbama ir ji suvokiama kaip esanti už mūsų, o praeitis – prieš mus, bet daugelyje Europos kalbų yra atvirkščiai. Šioje nedidelėje Pietų Amerikos kalboje metaforizuojamas ateities suvokimas kaip nežinomas, nematomas, dėl to esantis mums už nugarų (Núñez ir Sweetser 2006). Vadinasi, reikia pripažinti, kad universalioji metafora LAIKAS YRA ERDVĖ kalbose turi savitų realizavimo bruožų, kurie tuo pačiu rodo ir kultūrų skirtumus.

Skirtingi žanrai ir tekstų tipai (politinis, akademinis, filosofinis, literatūros ir kt.) taip pat atskleidžia skirtingų diskursų pasitelkiamas metaforas. Bene geriausiai žinomi pavyzdžiai yra G. Lakoffo ir jo kolegų darbai apie matematiką (Lakoff ir Núñez 2000), filosofiją (Lakoff ir Johnson 1999), edukologiją (Low 2008), grožinės literatūros kūrėjų (Semino ir Steen 2008) pasitelkiamas metaforas.

Šiame kontekste vertėtų paminėti bent kelis ir lietuvių tyrėjų darbus. Jų parašyta iš skirtingų profesinių diskursų: politinio (Cibulskienė 2005, Arcimavičienė 2010, Lassan 2011), politinio ekonominio (Urbonaitė ir Šeškauskienė 2007), reklamos (Smetonienė 2006), akademinio (Šeškauskienė 2010, 2011); gretintos skirtingos kalbos, ne tik anglų, bet ir, pavyzdžiui, vokiečių ir lietuvių (Toleikienė 2004). Įdomu, jog pastaraisiais metais tiriami ir įvairūs vertimo aspektai: tirtas net Korano vertimas (Vaivadaitė-Kaidi 2011) ir metaforų išverčiamumas į penkias kalbas (Marcinkevičienė 2006).

Nemaža minėtų darbų dalis grindžiama pačioms kognityvinės lingvistikos ištakoms būdinga, ne iki galo eksplikuota duomenų rinkimo ir tyrimo metodika. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad net ir gerai žinomų lingvistų, tokių kaip G. Lakoffas, darbuose pateikiami kalbos duomenys nėra aiškiai dokumentuoti. Jų šaltinis neretai būna paties tyrėjo, tiesa, gimtakalbio, intuicija. Todėl manytina, kad ne visai paisoma deklaruojamos kognityvistų nuostatos, kad bet koks tyrimas turi būti grindžiamas realia vartosena (angl. *usage-based approach*; plg. Croft ir Cruse 2004: 1–4; argumentuota kritika išdėstyta Gries 2006). Kitaip tariant, tokiuose darbuose pastebima aiški orientacija į kokybinį tyrimą, neparemtą kiekybiniais, pirmiausia, dažnio, rodikliais.

Toliau straipsnyje apžvelgiamos kelios metaforų tyrimo prieigos, jų privalumai ir problemos. Trumpai apibūdinus amerikietiškąją mokyklą, pereinama prie europietiškosios,

kurioje nuo pat pradžių remiamasi kiek kitokiomis nuostatomis. Toliau KMT ir metodikai plėtojamasis geografija vaidina daug menkesnį vaidmenį, nes kartu dirba ir amerikiečių, ir Europos lingvistai. Tai matyti ir iš vadinamojo MIP (angl. *metaphor identification procedure*) metodo, kurio autoriai – 10 Pragglejaz grupės narių, žinomų metaforų tyrėjų iš įvairių šalių. Paskui pateikiama kiek patobulinta MIP atmaina – MIPVU ir tekstynų lingvistikos atstovų pagrindinė metodinė prieiga. Straipsnis baigiamas akcentuojant žodžių junglumą kaip objektyviausią metaforų rodiklį.

AMERIKIETIŠKOJI MOKYKLA: INTROSPEKCIJA

Pati KMT kildinama ne visai iš kalbos mokslų. Ji prasidėjo Amerikoje, kur visas mokslas plėtojamas mažiau skaidant jį į griežtai atskirtas sritis. Tai atsispindi ir edukacinėje sistemoje. Pavyzdžiui, JAV universitetuose humanitarai būtinai turi mokytis ir tikslųjų disciplinų, o „tiksluokai“ turi neužmiršti literatūros ar filosofijos; į daugelį dalykų integruojami kelių mokslo šakų pasiekimai, pavyzdžiui, psichologijos ir kalbotyros, informacinių technologijų ir biologijos, filosofijos ir kalbos ar literatūros. Taip yra todėl, kad mokslas suvokiamas kaip pažinimas apskritai, net ir labai specializuotuose darbuose atsižvelgiama į platesnį kontekstą.

Matyt, iš dalies dėl holistinio požiūrio į mokslą, o gal ir dėl labiau introspekcinų išieities nuostatų KMT kūrėjai, kurių dauguma buvo anglakalbiai, ir jų sekėjai labiau plėtojo psicholingvistinę metaforų tyrimo metodiką. Duomenys dažnai gaunami psicholingvistinio eksperimento būdu, informantams sukuriant aplinką, kuri būtų kaip galint artimesnė natūraliai, ir varijuojant vieną parametą, kitus paliekant nekintančius (daugiau apie patį metodą žr. Gonzalez-Marquez et al. 2007). Gaunami duomenys yra glaudžiau susiję su mąstymu, tai atitinka esminę KMT nuostatą, kad metaforos – mąstymo lygmens dalykas, o ne kalbos. Atliekant tokį eksperimentą kalba vaidina lyg ir antraeilį vaidmenį, nes tekstinės metaforos, arba metaforiniai pasakymai, vartojami tik mąstymui sužadinti.

Tai ypač gerai iliustruoja jau minėtos amerikiečių profesorės Leros Boroditsky darbai. Pagrindinis tyrimo objektas – įvairių reiškinių suvokimas, ilgalaikė ir trumpalaikė atmintis ir pan. Pavyzdžiui, buvo tiriamas dvejetainis metaforinis nusikaltimų suvokimas: nusikaltimas kaip virusas ir nusikaltimas kaip žvėris (Thibodeau ir Boroditsky 2011). Pirmiausia vienos informantų grupės buvo prašoma papasakoti, kas vyktų mieste, jei jį apimtų kokios nors ligos virusas, o kitos – papasakoti, kas vyktų, jei į miestą įsibrautų koks nors žvėris. Po to abiem grupėms buvo parodyti duomenys apie nusikalstamumą mieste ir paprašyta papasakoti, ką reikėtų daryti, kad šios problemos nebūtų. Paaiškėjo, kad vieni žmonės labiau linksta imtis socialinių ir edukacinių akcijų, kuriomis būtų galima sustabdyti nusikaltimų plitimą, kiti kalbėjo apie kovą, pažabojimą, nugalėjimą ir kitas griežtas priemones. Įdomu, kad būtent grupė, pirmiausia kalbėjusi apie virusus,

siūlė priemonės skurdui ir nedarbui mažinti, švietimą ir pan., o grupė, kuriai teko užduotis apie žvėrį, buvo nusiteikusi griežčiau ir daugiausia siūlė bausmes bei kitas prievartines priemones. Po šio eksperimento buvo atlikti dar keli panašaus pobūdžio eksperimentai, kurių rezultatai patvirtino iškeltą hipotezę: apie nusikalstamumą angliškai kalbantys žmonės yra linkę mąstyti kaip apie ligą ir kaip apie pavojingą žvėrį, kurį būtina sutramdyti. Tą skatina kalbėjimas apie virusus ir žvėris. Tokio pobūdžio tyrime konkretūs su nusikalstamumu susiję metaforiniai pasakymai nėra fiksuojami.

EUROPIETIŠKOJI MOKYKLA: JUNGLUMAS

Pastarojo dešimtmečio amerikiečių darbuose jau matyti europietiškosios mokyklos įtaka. Jos ištakų ar bent aiškių atskaitos taškų reikėtų ieškoti britų mokslininkų J. Firth'o, M. Halliday'aus ir J. Sinclairio darbuose (žr. Firth 1957, Halliday 1994, Sinclair 2004). Jie visi akcentavo žodžių junglumą ir tekstą bei kontekstą, absoliučiai būtinus norint atskleisti žodžio reikšmę. Daugeliui gerai žinomas Firth'o teiginys, kad „žodį galima pažinti tik pagal jo aplinką“³ (Firth 1957: 11). Jis sukūrė ir dabar gerai žinomus terminus *kolokacija* (angl. *collocation*) ir *koligacija* (angl. *colligation*) (ibid., p. 41). Vėliau juos savo teorijoje įtvirtino J. Sinclairis (2004). Tiesa, konceptualiosios metaforos Firth'o laikais dar nebuvo.

M. Halliday'aus ir jo mokinio J. Sinclairio darbai Lietuvoje gana gerai žinomi. Antrasis yra viešėjęs Lietuvoje, o jo straipsnis 2000 metais skelbtas „Darbuose ir dienose“ (Sinclair 2000). Panašu, kad būtent šių mokslininkų ir gilią ištaką siekiantis britiškosios mokyklos požiūris, jog horizontalieji, sintagminiai, žodžių ryšiai yra svarbiausi reikšmės rodikliai, padarė didelį poveikį ir metaforų tyrimams. Beje, įdomu, jog net ir griežtosios komponentinės analizės šalininkas, žinomas amerikiečių lingvistas E. Nida vėlesniuose darbuose akcentavo būtent sintagminius ryšius, kurių atžvilgiu „paradigminiai kontrastai yra visuomet antraeiliai“⁴ (Nida 1997: 266). Toliau apžvelgsime kelis šių tyrimų etapus. Pirmasis sietinas su penkių žingsnių metodu ir su vadinamosios Pragglejaz grupės sukurta tyrimo metodika.

PENKIŲ ŽINGSNIŲ METODAS

Vienas aktyviausių metaforų tyrėjų Europoje Gerardas Steenas 1999 metais užsimojo „nutiesti tiltą tarp lingvistinės ir konceptualiosios metaforos“ (Steen 1999: 57) pasiūlydamas penkių žingsnių metodą. Atsiribodamas nuo psicholingvistinės tyrimo

³ „You shall know a word by the company it keeps.“

⁴ „Paradigmatic contrasts are always secondary to syntagmatic contexts.“

krypties, autorius nurodo, kad jo tikslas – tirti metaforas ir jų raišką tekste, o ne tai, kaip jos suprantamos (ibid., p. 59). Pagal šį metodą tyrėjas turi pirmiausia nustatyti metaforinį pasakymą tekste (angl. *metaphor focus identification*), t. y. nustatyti teminę pasakymo aplinką, kas maždaug atitiktų Ch. J. Fillmore'o interpretacinius rėmus (plg. interpretaciniais rėmais grindžiamą semantinę analizę, pateikiamą Fillmore'o ir Atkins 1992). Antrasis žingsnis būtų susijęs su labiausiai metaforinės aplinkos paveikto lingvistinio elemento ar kelių elementų (angl. *metaphorical idea identification*) nustatymu. Tai daroma propozicijos forma. Trečiasis žingsnis būtų netiesiogine reikšme vartojamo žodžio palyginimo nustatymas (angl. *non-literal comparison identification*), o ketvirtasis – analogijos nustatymas (angl. *non-literal analogy identification*). Turbūt verta paminėti, kad trečiojo ir ketvirtojo žingsnių ištakos yra palyginimo teorija, kurios nuo Aristotelio laikų laikosi lingvistai apibūdindami metaforą; jo supaprastinta forma būtų teiginys, kad metafora yra paslėptas palyginimas, arba panašumas. Kitaip tariant, sakydami, kad *žmogus yra vilkas* arba *Achilas yra liūtas* mes lyginame žmogų su vilku arba Achilą su liūtu ir tarp dviejų būtybių išvedame analogiją. Kognityvistai, ypač KMT kūrėjai, yra kritikavę šią (klasikinę) panašumo teoriją (plg. Grady 1999), tačiau į šios kritikos aptarimą šiame straipsnyje nesileisime. Penktasis G. Steeno metodo žingsnis būtų perkėlimo nustatymas (angl. *non-literal mapping identification*). Tai daugumai būtų pažįstamas metaforos ar metaforinio perkėlimo užrašymas pagal formulę X YRA Y, pavyzdžiui, metaforinio pasakymo *man užvirė kraujas* metaforinis perkėlimas būtų PYKTIS YRA KARŠTAS SKYSTIS TALPYKLOJE.

Penkių žingsnių metodo aprašyme atkreiptinas dėmesys į tai, kas angliškai vadinama *non-literal*, t. y. netiesioginė reikšmė, ir tai, kad G. Steenas iliustruoja pateikiamą metodą grožinės literatūros tekste. Vėliau tai bus svarbu norint suvokti šio metodo kritikų argumentaciją.

Penkių žingsnių metodas sulaukė nemažai pastabų tiek iš amerikietiškosios mokyklos atstovų (plg. Gibbs 2002), tiek iš „europiečių“, tokių kaip G. Lowas ir L. Cameron (2002), kurie išsakė kritiką pasivadinę taikomosios kalbotyros atstovais. Jų teigimu, jiems ypač rūpi, „kaip kalba vartojama realaus diskurso kontekste“⁵ (ibid., p. 84). G. Lowas ir L. Cameron atkreipė dėmesį į tai, kad šis metodas parankus tik aiškiausiesiems, prototipiniams atvejams nustatyti, o periferiniai taip ir lieka iki galo neaiškūs. Be to, šis metodas labiau skirtas atskirų vienašaknių žodžių metaforinėms reikšmėms nustatyti, o sudurtiniams žodžiams, kurių labai gausu anglų kalboje, ir kelių žodžių junginiams jį pritaikyti sudėtinga (ibid., p. 86).

Į diskusiją dėl metodo įsitraukė vis daugiau kognityvistų, kurie suvokė, kaip svarbu objektyvizuoti lingvistinį tyrimą, ir kurių dauguma laikėsi požiūrio, kad žodžių junglumas yra svarbus žodžių reikšmės rodiklis. Tai daugiausia tyrėjai, kurių

⁵ „(...) how language is used in real discourse contexts.“

darbuose ryški diskurso analizės kryptis, kuriems įdomus skirtingų diskursų polinkis į metaforizaciją.

Savo metodą toliau tobulino G. Steenas. Penkių žingsnių tyrimo metodo kūrėjas mėgino apsiginti nuo kritikos dėl metaforų nustatymo tik žodžio lygmeniu ir pamėgino parodyti, kaip metodas veikia analizuojant žodžių junginius ir ilgesnį tekstą. Tai išplėtė metodo taikymo ribas ir leido kalbėti apie skirtingus analizės lygmenis. Dirbdamas kartu su kolegomis toliau metodo autorius įveda tokias sąvokas kaip kompleksinė metafora (angl. *complex metaphor*), išplėstinė metafora (angl. *extended metaphor*), struktūriniai metaforinio vartojimo modeliai (angl. *structural patterns of metaphor usage*) ir t. t. (plg. Crisp et al. 2002). Diskurso analizę jungiant su KMT atsiranda trys tyrimo lygmenys: paviršinis kalbos, propozicinis ir konceptualusis perkėlimas (angl. *the surface linguistic expression, the propositional, the conceptual mapping*, *ibid.*, p. 56). Teigiama, kad net vieno žodžio metaforinis vartojimas „signalizuoja apie metaforinę propoziciją, kuri yra pagrindas suformuluoti tarpsritinį perkėlimą (...). Taikant propoziciją, tai galima padaryti, nes metaforiniu žodžiu išreiškiamas semantinis vienetas yra susijęs su potencialaus tarpsritinio perkėlimo šaltinio sritimi“⁶ (*ibid.*, p. 61). Tai, pasak autorių, neprieštarauja penkių žingsnių metodui. Pavyzdžiui, sakant *ją užplūdo liūdesys* metaforiškai vartojamas veiksmazodis *užplūdo* sudaro metaforinę propoziciją su daiktavardžiu *liūdesys*, nes pirmasis yra iš potvynio srities, o antrasis – iš emocijų; pagal propoziciją formuojamas perkėlimas iš potvynio į emocijų sritį ir gali būti užrašomas formule LIŪDESYS YRA POTVYNIS.

Nors metodas buvo patobulintas, sakinį diskursą analizavusi tyrėjų grupė (Semino et al. 2004) atkreipė dėmesį į kelis dalykus. Viena vertus, penkių žingsnių metodo autorius kelia labai aktualią tyrimo objektyvizacijos problemą susiedamas ją su metaforų kontekstualizacija, to nedarė praktiškai nė vienas KMT autorių, nors ir pripažino vartojimo (angl. *usage-based approach*) svarbą; būdami gimtakalbiai, anglų kalbos duomenis jie pateikdavo be konteksto (*ibid.*, p. 1273). Kita vertus, šiame etape G. Steenas taip ir nesukūrė patikimo įrankio, kuris leistų nustatyti ribą tarp metaforos ir nemetaforos tekste, kaip iš lingvistinių metaforų rekonstruoti konceptualiąsias metaforas ar iš konceptualiųjų sugeneruoti kalbos išraiškas. Įdomu, kad E. Semino ir jos kolegos imasi tyrinėti kitokį diskursą nei savo teorijai pagrįsti vartoja G. Steenas. Jie pasitelkia pavyzdžius iš surinktų sakinio diskurso duomenų, kuriuos sudaro pokalbiai tarp gydytojų ir pacientų apie vėžį. Vienas iš tokių pavyzdžių yra apie tai, kaip vėžio ląstelės keliauja po organizmą ar kaip vėžys plinta. Kalbėjimas apie keliavimą, rodos, turėtų signalizuoti apie gerai žinomą kelionės į tam tikrą tikslą metaforą, tačiau autoriai atkreipia dėmesį į tai, kad kalbant, jog ląstelės keliauja, jokio tikslo

⁶ „The presence of a single metaphorical word signals the presence of an underlying metaphorical proposition, which provides in turn the basis for constructing a cross-domain mapping (...). The proposition is able to do this because the semantic item that the metaphorical word expresses relates to the source domain of the potential cross-domain mapping.“

nukeliauti į tam tikrą vietą nėra; be to, laštelės, persikeldamos į kitą vietą, neapleidžia ir ankstesnės. Tai labiau atitiktų plitimo, sklaidos metaforą. Kitaip tariant, nėra iki galo aišku, kad konkrečiu atveju net ir žodžio lygmeniu perkėlimas vyksta tik iš vienos srities į kitą (pavyzdžiui, iš keliavimo į ligą). Dažniausiai reikia pripažinti, kad perkėlimas tuo pat metu vyksta iš kelių sričių į kelias ar iš kelių į vieną. Tikėtina, kad kelionės asociacija kyla iš paties gyvūno – vėžio, kurio vardu metaforiškai pavadinta itin sunki liga. Vadinasi, tikslinga kelti klausimą apie *pagrindinę*, arba *bazinę*, žodžio reikšmę, kuria remiantis randasi metaforinis pasakymas, ir nusakyti tos reikšmės nustatymo principus.

Aukščiau minėto tyrimo autoriai nurodo, kad metodiką reikėtų papildyti šeštuoju žingsniu, laikantis prielaidos, kad kai kurie konceptai gali būti siejami ne su viena, o su keliomis sritimis. Reikėtų atsižvelgti į tai, kad egzistuoja konvencionaliosios metaforinės sąsajos (angl. *conventionally metaphorical associates*, *ibid.*, p. 1292), kylančios beveik savaime, išgirdus vieną ar kitą žodį tam tikrame kontekste.

Kaip aiškėja iš E. Semino ir jos kolegų tyrimo, savaime suprantamos asociacijos (angl. *default associations*, *ibid.*, p. 1287) apie šaltinio ir paskirties sritis (angl. *source and target domains*), kurios aktualios taikant penkių žingsnių metodą, pasirodo, lengviausiai pritaikomos grožinio teksto metaforoms nustatyti. Šią hipotezę netiesiogiai patvirtina ir paties G. Steeno kiek vėliau parašytas straipsnis, kad diskurso tipas gali nulemti metaforos akivaizdumą; ji išties akivaizdžiausia ir lengviausiai nustatoma grožiniame tekste (Steen 2004). Ypač tai pasakytina apie eilinių (ne kalbos specialistų) kalbos vartotojų gebėjimą nustatyti metaforą (*ibid.*).

PRAGGLEJAZ GRUPĖ

Šios grupės⁷ susibūrimas rodo sutelktas pastangas ieškoti bendro, maksimaliai objektyvaus metodinio įrankio metaforoms tirti. Įdomu, jog šis sumanymas suartino introspekcinę amerikietiškąją ir labiau žodžių junglumu pasikliaujančią europietiškąją mokyklą. Tai rodo ir grupės sudėtis – bent du iš jos narių – Ray'us Gibbsas ir Joe'as Grady'is yra amerikietiškosios mokyklos atstovai, o ir vengras Zoltanas Kövecsesas, kaliforniečio George'o Lakoffo mokinys, junglumo, arba realios vartosenos (angl. *usage-based*), kriterijų, kuriuo iš esmės europinė mokykla grindė metaforų tyrimą, bent iki tol pripažino labiau teoriškai nei praktiškai.

Savo metodą Pragglejaz grupės nariai pavadino tiesiog metaforų nustatymo metodu, angliškai sutrumpintai vadinamu MIP (pagal tris pirmąsias angliško žodžių junginio raides: *method for identifying metaphorically used words*). Iš karto pasakytina,

⁷ Pragglejaz grupės pavadinimas sudarytas iš tyrėjų pirmųjų vardo raidžių: Peteris Crispas, Ray'us Gibbsas, Alice Deignan, Grahamas Lowas, Gerardas Steenas, Lynn Cameron, Elena Semino, Joe'as Grady'is, Alanas Cienkis ir Zoltanas Kövecsesas.

kad mokslininkai neapsiribojo vieno konkretaus žanro ar registro tekstu. Metodas turėjo tikti visiems žanrams ar registrams. Jo pagrindą sudarė keturi žingsniai (žr. Pragglejaz 2007: 3), išdėstyti nurodymų forma:

- 1) perskaitykite visą tekstą–diskursą, kad suvoktumėte bendrą prasmę;
- 2) tekste–diskurse nustatykite leksinius vienetus;
- 3) (a) nustatykite kiekvieno tekste vartojamo leksinio vieneto kontekstinę reikšmę, t. y. kaip kontekstas išryškina tekstų apibūdinamos situacijos dalyką, santykį ar atributą. Būtina atsižvelgti, kas eina prieš ir po leksinio vieneto;
 - (b) nustatykite, ar leksinis vienetas turi aiškiau išreikštą pagrindinę, bazinę, šiuolaikinėje kalboje fiksuojamą reikšmę kituose kontekstuose. Pagrindinės, arba bazinės, reikšmės dažniausiai būna: konkretesnės (reiškia lengviau įsivaizduojamus, matomus, girdimus, jaučiamus, užuodžiamus ar skoniu juntamus dalykus); yra susijusios su kūno veiksmais; tikslesnės, labiau apibrėžtos (o ne miglotos); istoriškai senesnės. Pagrindinės reikšmės nebūtinai yra dažnesnės leksinio vieneto reikšmės;
 - (c) jei leksinis vienetas turi aiškiau išreikštą pagrindinę šiuolaikinės kalbos reikšmę, realizuojamą kituose kontekstuose, nuspręskite, ar kontekstinė reikšmė kontrastuoja su pagrindine reikšme, bet lyginant su ja yra suprantama;
- 4) jei taip, leksinį vieneta pažymėkite kaip metaforinį.⁸

Pragglejaz grupė pademonstravo, kaip veikia jos sukurtas metodas, smulkiai išnagrinėdama laikraščio tekstą apie Sonią Gandi. Užbėgdami už akių kritikai, grupės nariai aptarė ir problemiškesnius dalykus: pagrindinės reikšmės nustatymo principus, ypač taikytinus vadinamiesiems gramatiniams žodžiams, mirusių ir gyvų metaforų santykį, metaforinę ir nemetaforinę polisemiją, metaforos ir metonimijos, metaforos ir palyginimo santykį. Anot autorių, MIP metodas patvirtina tyrėjo intuiciją, o neretai ir pakeičia pirmąjį įspūdį apie vieną ar kitą žodį (ibid., p. 20).

Šio metodo esmė – nustatyti santykį tarp pagrindinės, arba bazinės, ir kontekstinės

⁸ „The MIP is as follows:

1. Read the entire text–discourse to establish a general understanding of the meaning.

2. Determine the lexical units in the text–discourse.

3. (a) For each lexical unit in the text, establish its meaning in context, that is, how it applies to an entity, relation, or attribute in the situation evoked by the text (contextual meaning). Take into account what comes before and after the lexical unit.

(b) For each lexical unit, determine if it has a more basic contemporary meaning in other contexts than the one in the given context. For our purposes, basic meanings tend to be

—More concrete [what they evoke is easier to imagine, see, hear, feel, smell, and taste];

—Related to bodily action;

—More precise (as opposed to vague);

—Historically older;

Basic meanings are not necessarily the most frequent meanings of the lexical unit.

(c) If the lexical unit has a more basic current–contemporary meaning in other contexts than the given context, decide whether the contextual meaning contrasts with the basic meaning but can be understood in comparison with it.

4. If yes, mark the lexical unit as metaphorical.“

reikšmės, pavyzdžiui, tarp žodžių *ginti* (nuo priešų kare ar mūšyje) ir *ginti* (savo išsakytas mintis). Ši metodą, dažnai neįvardydami atskirų jo pakopų ir kiek kitaip jas interpretuodami, yra naudoję ir kiti tyrėjai (plg. Deignan 2005).

TOLESNIS MIP ETAPAS – MIPVU

Nors teorinės MIP metodo nuostatos įtikina, nes atrodo logiškos bei nuoseklios ir neprieštarauja lingvistinio tyrimo apskritai nuostatoms, tačiau gerai žinome, kad net ir geriausi dalykai praktiniame gyvenime pasirodo esą ne tokie jau geri. MIP taikyti ėmėsi Amsterdamo grupė. Ją taip vadinu dėl to, kad dirbama buvo iš esmės Amsterdamo, Vrije universitete. Doktorantų grupei vadovavo G. Steenas. Beveik penkerių metų praktinio darbo patirtis dirbant su anglų ir olandų kalbų duomenimis smulkiai aprašyta bendroje monografijoje (Steen et al. 2010a). Metodo pavadinimas – MIPVU – rodo, kad iš esmės buvo remtasi įprastuoju Pragglejaz, arba MIP, metodu, tačiau kadangi jis išbandytas ir patobulintas Vrije universitete, prie MIP prirašyta šio universiteto pavadinimo santrumpa – VU.

Praktinė analizė parodė, kad kai kurios MIP metodo nuostatos yra tobulintinos. Savo darbe (Steen et al. 2007) autoriai pabrėžia, kad jų pagrindinė nuostata tirti realią vartoseną lieka, kaip ir kruopštus tyrimas žodžio lygmeniu, atsisakant, jų nuomone, abejotino konceptualiųjų struktūrų išskyrimo, kurio laikosi tokie tyrėjai kaip A. Deignan (2005). Kita vertus, Amsterdamo grupė pripažįsta, kad kai kurios MIP nuostatos yra sunkiai įgyvendinamos. Viena iš tokių – istorinė metafora, arba istoriškai senesnių reikšmių pripažinimas kaip bazinių. Pagrindinė, arba bazinė, reikšmė, sukėlusį nemažai diskusijų, apibrėžiama pagal gana griežtą metodiką siejant ją su paieška žodyne. Atsisakyta ir morfologinės bei sintaksinės metaforos. Taip pat pripažįstama, kad neapsiribojama tarpdritine (angl. *cross-domain*) metafora, kuri sudaro KMT pagrindą, o analizuojami ir palyginimai, analogijos, taip pat vadinamosios implicitinės ir eliptinės metaforos. Amsterdamo grupė yra linkusi griežčiau apibrėžti leksinį vienetą – jį, jų nuomone, būtina apriboti žodžių klase. Praktinio darbo rezultatas – vadinamasis MIPVU BNC *baby*, arba Amsterdamo metaforų tekstynas (*MIPVU BNC baby*), sukurtas pagal „Britų nacionalinį tekstyną“ iš keturių registrų: akademinio (angl. *academic*), šnekamosios kalbos (arba pokalbių, angl. *conversation*), grožinės literatūros (angl. *fiction*), laikraštinio (naujienu, angl. *news*). Remiantis šiuo metodu, jau padaryta nemažai darbų – parašytos bent keturios daktaro disertacijos⁹, straipsniai iš skirtingų registrų metaforizacijos. Bene įdomiausias yra straipsnis apie visus keturis registrus, iš kurių ypač išsiskiria akademinis, kuriame, kaip pripažįstama, iš visų keturių registrų yra gausiausia metaforų (Steen et al.

⁹ Visos jos pasiekiamos Vrije universiteto metaforų laboratorijos svetainėje: <<http://www.metaphorlab.vu.nl/en/theses-publications/publications-using-the-vu-amsterdam-metaphor-corpus/index.asp>> [žiūrėta 2012-10-01].

2010b). Tiesa, kitame darbe nurodoma, kad šio registro metaforizacija kelia ir daugiau diskusijų (žr. Steen et al. 2010a: 111–112). Aiškesnis požiūris galėtų susiformuoti atlikus daugiau akademinio registro tyrimų.

METAFORA IR TEKSTYNAI

Savo ištakomis introspekcinės KMT mokyklos idėjos, kaip buvo minėta, jau gerokai anksčiau kėlė klausimų dėl metaforų nustatymo tekste. Jų daugiausia yra uždavę (ir tebeužduoda) tekstynų lingvistikos atstovai. Bene geriausiai žinomi KMT kritikai yra tekstynų ir kompiuterinės lingvistikos profesorius Stefanus T. Griesas (žr. 2006), kilęs iš Vokietijos, tačiau pastaraisiais metais dirbantis Kalifornijoje, JAV, ir vokiečių Anatolis Stefanowitschius (2004). Kiek nuosaikesne forma tą kritiką yra išsakiusi ir britė Alice Deignan (2005).

Esminė tekstynų lingvistikos atstovų nuostata yra ta, kad lingvistui aiškiausia medžiaga, su kuria jis dirba, yra tekstas. A. Stefanowitschiaus teigimu, „ortografinis žodis“ (2004: 138), o ne neaiškios apibrėžties konceptai ir samprotavimai apie tai, kas kalboje būna ar galėtų būti, kai realūs tekstyno duomenys to buvimo nerodo. Tekstynų lingvistikos specialistų manymu, MIP ar MIPVU metodai yra neblogas būdas tyrimo metodikai išgryninti, tačiau pernelyg ilgas ir smulkmeniškasis. Išties, kaip matyti MIP ar MIPVU kūrėjų darbuose, atidžiai nagrinėjant kiekvieno žodžio metaforiškumą (ypač artikelių ar kai kurių gramatinių formų), įsigilinama į menkiausią detalę, tačiau kažin ar neprarandamas bendras vaizdas. Tekstynų lingvistikos atstovų nuomone, daug parankiau būtų rinkti duomenis atsižvelgiant į atraminius žodžius (angl. *keywords*), kurie yra būdingi tikslo ar paskirties sričiai. Pavyzdžiui, A. Deignan (2005) atkreipia dėmesį į tai, kad judėjimo sričiai būdingesni veiksmažodžiai, gyvūnų metaforoms – daiktavardžiai, o būdvardžiai dažni tokiose patirties srityse kaip švara ar purvas. Ji pasirenka šaltinio srities atraminius žodžius, kurie tekste beveik visais atvejais minimi. Sakykime, jei tiriamo metaforą IDĖJOS YRA AUGALAI, tikėtina, kad tekste rasime su augalais susijusių žodžių, tokių kaip *šaknys*, *šakos*, *derlius*, *pumpurai*, *žiedai*, *vysti*, *žydėti*, *subręsti* ir pan. (žr. Deignan 2005: 174–176). Žinoma, net ir taip aiškiai apibrėžusi tyrimo metodiką, autorė neišvengia sunkumų. Pavyzdžiui, kai kurie žodžiai, tokie kaip *vysti* (angl. *wither*), metaforiškai vartojami tik junginiuose su daiktavardžiais *žvilgsnis* ir *kritika*, nors ir gana dažnai. Žydėjimą reiškiantys žodžiai irgi vartojami tik tam tikruose junginiuose, pavyzdžiui, *inbloom*, *intobloom*, *infullbloom*, o tai neleidžia nustatyti aiškaus perkėlimo mechanizmo (ibid., 176). Tiesa, susiaurinti paiešką padeda apsiribojimas tam tikro registro ar žanro tekstais, nes ieškoti aukščiau minėtų žodžių, pavyzdžiui, gamtos aprašuose, būtų nesunku, tačiau tokia paieška, nepaisant pakankamų duomenų, mažai ką duotų metaforų tyrėjui.

Įdomu, kad A. Stefanowitschius savo darbe (2004) parodo, kaip metaforą galima

tyrinėti keliose kalbose ne pagal šaltinio, o pagal paskirties srities atraminius žodžius. Jis pripažįsta, kad kartais postuluojamą paskirties sritį nustatyti sudėtinga, nes atraminio žodžiu ji ne visada įvardijama. Pavyzdžiui, sakiniu *išgirdęs naujieną jis net pašoko* greičiausiai realizuojama metafora DŽIAUGSMAS YRA JUDEJIMAS AUKŠTYN, tačiau atraminio paskirties srities žodžio *džiaugsmas* tekste nėra (plg. Stefanowitsch 2004: 138). Visgi dažniausiai tie žodžiai būna.

A. Stefanowitschiaus darbuose (2004, 2006) randame naujų terminų. Pavyzdžiui, jis vartoja ne kognityvistams įprastą metaforinį pasakymą (angl. *metaphorical expression*), bet metaforinį junginį (angl. *metaphorical pattern*), kuris maždaug atitinka Ch. J. Fillmore'o interpretacinius rėmus. Metaforinį junginį sudaro atraminis žodis ir jo kontekstinė aplinka, daugiausia prasminių kalbos dalių žodžiai, t. y. daugiausia daiktavardžiai, veiksmažodžiai ir būdvardžiai. Pavyzdžiui, žodžio *laimė* (angl. *happiness*) metaforinius junginius lingvistas užrašo taip: *HAPPINESS: filled with NP_E, open sb (up) to NP_E, NP_E enter heart, hold NP_E, NP_E be in sb, contain NP_E, drain NP_E out of sb* (ibid., p. 141). Taigi tiriamo žodžio metaforiniuose junginiuose dažnai pasitaikantys veiksmažodžiai *įeiti, atsiverti, pripildyti* ir pan. leidžia manyti, kad taip realizuojama metafora EMOCIJAS PATIRIANTIS ŽMOGUS YRA TALPYKLA arba EMOCIJOS YRA SKYSTIS (loc. cit.). Autoriaus duomenimis ši metafora nėra labai dažna, palyginti, pavyzdžiui, su komercijos metafora, kur *laimės* leksema dažnai (ypač amerikietiškojo anglų kalbos varianto šaltiniuose) pasitaiko kontekstuose apie pirkimą ir pardavimą. Lygindamas šio žodžio metaforinius junginius su panašios semantikos žodžio *joy* metaforiniais junginiais autorius nustatė, kad jie gerokai skiriasi, o vokiškiuose tekstuose šių žodžių atitikmenys *Glück* ir *Freude* pagal metaforinius junginius yra daug panašesni (ibid.).

Ta pačia linkme jau dirba ir kitų šalių metaforų tyrėjai. Gana įdomus darbas iš mokslo terminijos yra J. M. U. Ureños Gómez-Moreno ir P. Faber (2010) tyrimas iš biologijos terminų. Jis grindžiamas atraminių žodžių paieška ir pagal šaltinio, ir pagal paskirties sritis anglų ir ispanų kalbose. Tyrimo rezultatai rodo, kad anglų kalboje labiau nei ispanų linkstama kurti terminus pasitelkiant įvaizdžio metaforą, pavyzdžiui, *jūrų arkliukas* (angl. *sea-horse*) ar *jūrų liūtas* (angl. *sea-lion*). Tai pagrįdžia ir gausūs tekstynų duomenys.

Lietuvoje metaforų tyrimai siejami su tekstynų metodika jau daugiau nei dešimt metų. Ypač minėtini Rūtos Marcinkevičienės (2006) ir Jūratės Ruzaitės (Vaičėnienė 2000) darbai. Nors jie nepriskiriami konkrečiai mokyklai ar metaforų tyrimo kryptčiai, europinės mokyklos įtaka juose akivaizdi, nes metaforos tiriamos pasitelkiant žodžių junglumą. Kaip matyti iš darbų, ši aiškiai tekste nustatoma ir kvantifikuojama ypatybė leidžia tirti kelias kalbas ir tokį tyrimą maksimaliai objektyvizuoti. Pavyzdžiui, apie kanalo metaforą (angl. *conduit metaphor*) lietuvių ir anglų kalbose parašytame darbe aiškiai parodoma, kad ši metafora būdinga tiek anglų, tiek lietuvių kalbai, tačiau lietuviai linkę konceptualizuoti bendravimą (ir kalbą) kaip audimą ir žodžius personifikuoti priskiriant jiems magišką galią (Vaičėnienė 2000), kas anglų kalbai

yra beveik nebūdinga. Kitame darbe junglumo ypatumai padeda atskleisti, kaip metaforos su anglišku žodžiu *thought* realizuojamos grožinės literatūros tekste, G. Orwello romane „1984“, bei jo vertimuose į penkias kalbas ir kaip junglumo metodą siejant su KMT galima nustatyti vertimo į įvairias kalbas polinkius (Marcinkevičienė 2006).

NUO INTROSPEKCIJOS PRIE JUNGLUMO: KAIP PASIEKTI OBJEKTYVIŲ REZULTATŲ?

Aukščiau pristatyti keli metaforų tyrimo metodai – psicholingvistinis eksperimentas, penkių žingsnių, MIP ir MIPVU, tekstynų lingvistikos atstovų tyrimas pagal atraminius žodžius – rodo kelias tyrimų kryptis. Viena akcentuoja psicholingvistinę prieigą, o kita pabrėžia teksto svarbą. Panašu, kad pastaroji kalbininkų plėtojama gerokai sparčiau ir randa vis daugiau šalininkų. Tokia tendencija paaiškina vis didesnę tyrėjų siekį maksimaliai objektyvizuoti tyrimą. Ne kartą išsakyta kritika dėl paties tyrėjo generuojamų metaforinių pasakymų ir jais grindžiamų introspekcinų pastebėjimų bei aiškių atskaitos taškų nebuvimo skatina metaforų tyrėjus ieškoti patikimiausių metodų metaforoms nustatyti. Aukščiau apžvelgiami metodai yra tų ieškojimų rezultatas.

Manytina, kad bet kuris iš tekstą ir junglumą akcentuojančių metodų turi gana gerą perspektyvą tapti įrankiu tokiam reiškinii kaip metaforos tirti. Tiesa, penkių žingsnių metodas, vėliau tapęs MIP, o dar po kurio laiko patobulintas ir tapęs MIPVU, yra detalesnis ir dėl to gerokai lėtesnis. Diskutuotina, ar tikrai visi žodžiai, net artikeliai ir jungtukai, yra verti tokios išsamios analizės. Šiuo požiūriu tekstynų lingvistikos metodika, kai metaforinių pasakymų, arba lingvistinių metaforų, paieška vykdoma pagal atraminis šaltinio ar tikslo sritis, atrodo daug parankesnė. Imkime gana žinomos metaforos pavyzdį: TYRIMAS YRA PASTATAS (arba STATYMAS) (plg. Šeškauskienė 2011). Atraminiai šaltinio srities žodžiai galėtų būti *pamatas, remti(s), grįsti, sutvirtinti, projektas, sienos, stogas* ir pan. Atraminiai tikslo srities žodžiai būtų *mąstymas, argumentas, samprotavimas, idėja* ir pan. Pamėginus nustatyti vieno iš tikslo srities žodžio, tarkim, abstraktaus daiktavardžio *argumentas* junglumą su veiksmožodžiais, kurie yra dažniausi daiktavardžių „partneriai“ tekste, paaiškėjo, kad iš 228 lemų *argument** vartojimo atvejų CorALit tekстыne¹⁰, 25 kartus ji rasta su veiksmožodžiu *grįsti*, 21 – su *remti*, 3 – su *sustiprinti* ir vieną kartą su *konstruoti*. Pasitvirtino J. Grady'o ir Ch. Johnsono (1997) kelta hipotezė, kad statinio metaforose aktualizuojama tik apatinė pastato dalis, o perkeliant šaltinio sritį į tikslo sritį šioje lieka neaktualizuotų vietų. Kitaip tariant, perkeliama tik kai kurie šaltinio srities elementai, minėtu atveju apatinė pastato dalis (dažniausiai pamatas, pagrindas ir pan.), tačiau lieka neaktualizuoti balkonai, langai ar, pavyzdžiui, stogas.

¹⁰ CorALit yra „Lietuvių mokslo kalbos tekstynas“ (*Corpus Academicum Lituanicum*), pasiekiamas adresu <<http://coralit.lt>> [žiūrėta 2012-10-01].

Minėti junginiai aktualūs ir realizuojant tą pačią metaforą anglų kalboje. Tačiau kitame tyrime paaiškėjo, kad junglumas kalbose turi aiškių skirtumų. Pavyzdžiui, analizuojant šaltinio srities žodį *kelti* lietuvių akademinuose tekstuose ir *raise* angliškuose (Šeškauskienė 2012) nustatyta, kad kalbėdami tiek angliškai, tiek lietuviškai keliamė *hipotezę, klausimą* ar *argumentą*, tačiau *mintį* ir *reikalavimus* keliamė tik kalbėdami lietuviškai (angliškai keliami tik *idėja*), o išvadas darome, bet kalbėdami angliškai išvadas kartais darome, o kartais jas traukiame ar iki jų atvažiuojame (plg. *draw a conclusion, arrive at a conclusion*).

Kaip matyti iš pavyzdžių, žodžių junglumas su prasminiais partneriais tekste yra iškalbingas reikšmės rodiklis. Metaforinę reikšmę dažnai signalizuoja pagrindinei, ar bazinei, reikšmei nebūdingas junglumas. Pavyzdžiui, fizine prasme keliamė fizinius objektus, kurie turi svorį: knygą, puodelį ar savo ranką. Tuo tarpu šio veiksmožodžio vartojimas su tokiais abstrakčios reikšmės žodžiais kaip *argumentas* ar *mintis* yra kitos reikšmės, greičiausiai, metoniminės ar metaforinės, rodiklis.

Nustatant metaforas pagal aiškiai tekste identifikuojamus junglumo rodiklius ir pasitelkiant dokumentuotos vartosenos dažnio rodiklius, kurie šiuolaikinėje lingvistikoje siejami pirmiausia su tekstynais, galima tikėtis objektyvesnio tyrimo. Iman-tis didelės apimties duomenų, tikėtina, tokia tyrimo perspektyva sumažintų tyrimo rezultatų publikavimo spartą, bet padidintų jų patikimumą.

Inesa Šeškauskienė

ON METAPHOR RESEARCH METHODOLOGY, OR HOW TO IDENTIFY METAPHORS

Summary

During the last decade the issue of metaphor research methodology has been heatedly debated. The paper suggests several reasons for the debate and sets out to overview several approaches towards the issue.

Despite the usage-based approach widely advocated by cognitive linguists, the authors of the Theory of Conceptual Metaphor adhere to an exclusively introspective point of view, not supported by any quantitative parameters of investigation. The American School has eventually started to implement the methodology of psycholinguistic experiment, where the focus is on the processes of reasoning and memory, whereas language is mainly used for priming. The European School of research has traditionally adhered to the “textual” approach relying on the combinability of words.

The paper introduces several methodologies: Gerard Steen’s five step approach, the MIP (*Metaphor Identification Procedure*), the MIPVU (Metaphor Identification Procedure as amended by researchers in Vrije University, Amsterdam), and corpus methodologies, mostly based on highlighting the key words in the source and target domains. The key words signal metaphorical patterns. The paper concludes by an expressed support for the objectification of linguistic research, a clearly identifiable tendency in present-day linguistics. Identifying combinability patterns of the above key words seems to be a reliable criterion instrumental in linguistic metaphor research.

LITERATŪRA

- Arcimavičienė, L. 2010. *Moralės modeliai viešajame diskurse: kontrastyvinė metaforų analizė*. Daktaro disertacija. Vilniaus universiteto leidykla.
- Boroditsky, L. 2011a. How languages construct time. In: S. Dohaene and E. M. Brannon (eds) *Space, Time and Number in the Brain: searching for the foundations of mathematical thought*. Elsevier. 333-341.
- Boroditsky, L. 2011b. How language shapes thought. The languages we speak affect our perceptions of the world. *Scientific American*: 63-65.
- Crisp, P., Heywood, J. ir Steen, G. 2002. Metaphor identification and analysis, classification and quantification. *Language and Literature* 11(1): 56-69.
- Croft, W. ir Cruse, D. A. 2004. *Cognitive Linguistics*. CUP.
- Deignan, A. 2005. *Metaphor and Corpus Linguistics*. Benjamins.
- Fillmore, Ch. J. ir Atkins, B. T. 1992. Towards a frame-based organization of the lexicon: the semantics of RISK and its neighbors. In: A. Lehrer and E. Kittay (eds). *Frames, Fields, and Contrasts: New Essays in Semantics and Lexical Organization*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum. 75-102.
- Gentner, D., Imai, M. ir Boroditsky, L. 2002. As time goes by: evidence for two systems in processing space → time metaphors. *Language and Cognitive Processes* 17 (5): 537-565.
- Gibbs, R. W. 2002. Psycholinguistic comments on metaphor identification. *Language and Literature* 11(1): 78-84.
- Gonzalez-Marquez, M., Becker, R. B. ir Cutting, J. 2007. An introduction to experimental methods for language researchers. In: M. Gonzalez-Marquez, I. Mittelberg, S. Coulson and J. Spivey (eds). *Methods in Cognitive Linguistics*. Ithaca. 53-86.
- Grady, J. 1999. A typology of motivation for conceptual metaphor. In: R. W. Gibbs and G. J. Steen (eds). *Metaphor in Cognitive Linguistics*. Benjamins. 79-100.
- Grady, J. ir Johnson, Ch. 1997. Converging evidence for the notions of subscene and primary scene. In: *Proceedings of the 23rd Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. 123-136.
- Gries, S. Th. 2006. Introduction. In: S. Th. Gries and A. Stefanowitsch (eds). *Corpora in Cognitive Linguistics. Corpus-based Approaches to Syntax and Lexis*. Walter de Gruyter. 1-17.
- Halliday, M. A. K. 1994. Contexts of English. In: K. Carlon, K. Davidse and B. Rudzka-Ostyn (eds). *Perspectives on English*. Peeters. 449-468.
- Lakoff, G. ir Johnson, M. 1980 / 2003. *Metaphors We Live By*. Chicago: the University of Chicago Press.
- Lakoff, G. ir Johnson, M. 1999. *Philosophy in the Flesh*. Basic Books.
- Lakoff, G. ir Núñez, R. E. 2000. *Where Mathematics Comes from*. Basic Books.
- Lassan, E. 2011. *Lingvistika stavit diagnoz...* Vilniaus universiteto leidykla.
- Leezenberg, M. 2001. Aristotle on metaphor, comparison and similarity. In: M. Leezenberg (eds). *Contexts of Metaphor*. Elsevier. 31-42.
- Low, G. 2008. Metaphor and education. In: R. W. Gibbs (ed.). *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. CUP. 212-231.
- Low, G. ir Cameron, L. 2002. Applied-linguistic comments on metaphor identification. *Language and Literature* 11(1): 84-90.
- Marcinkevičienė, R. 2006. Konceptualioji metafora vertime. *Darbai ir dienos* 45: 109-118.
- MIPVU – BNC baby – prieiga per internetą: <<http://www2.let.vu.nl/oz/metaphorlab/metcor/documentation/home.html>> [žiūrėta 2012-10-01].
- Núñez, R. E. ir Sweetser, E. 2006. With the future behind them: convergent evidence from Aymara language and gesture in the crosslinguistic comparison of spatial construals of time. *Cognitive Science* 30: 401-450.
- Pragglejaz Group 2007. MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol* 22(1): 1-39.
- Semino, E. 2008. *Metaphor in Discourse*. CUP.
- Semino, E., Heywood, J. ir Short, M. 2004. Methodological problems in the analysis of metaphors in a corpus of conversations about cancer. *Journal of Pragmatics* 36: 1271-1294.
- Semino, E. ir Steen, G. 2008. Metaphor in literature. In: R. W. Gibbs (eds). *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. CUP. 232-246.
- Sinclair, J. 2000. Lexical grammar. *Darbai ir dienos* 24: 191-203.
- Sinclair, J. 2004. *Trust the Text*. Routledge.
- Smetonienė, I. 2006. Konceptualiosios metaforos reklamoje. *Kalbos aktualijos* 8: 33-37.
- Steen, G. 1999. From linguistic to conceptual metaphor in five steps. In: R. W. Gibbs and G. J. Steen (eds) *Metaphor in Cognitive Linguistics*. Benjamins. 57-77.
- Steen, G. 2004. Can discourse properties of metaphor affect metaphor recognition? *Journal of Pragmatics* 36: 1295-1313.
- Steen, G. A., Dorst, G., Herrmann, J. B., Kaal, A. A., Krennmayr, T. ir Pasma, T. 2010a. *A Method for Linguistic Metaphor Identification*. Benjamins.
- Steen, G. J., Dorst, A. G., Herrmann, B., Kaal, A. A. ir Krennmayr, T. 2010b. Metaphor in usage. *Cognitive Linguistics* 21(4): 765-796.

- Stefanowitsch, A. 2004. HAPPINESS in English and German: a metaphorical pattern analysis. In: M. Achard and S. Kemmer (eds). *Language, Culture, and Mind*. CSLI Publications. 137-149.
- Stefanowitsch, A. 2006. Corpus-based approaches to metaphor and metonymy. In: A. Stefanowitsch and S. Th. Gries (eds). *Corpus-Based Approaches to Metaphor and Metonymy*. Mouton de Gruyter. 1–16.
- Šeškauskienė, I. 2010. Who discusses: the paper or the author of the paper? Inanimate subject + active verb in Lithuanian linguistic discourse as compared to English. *Respectus Philologicus* 18(23): 83–99.
- Šeškauskienė, I. 2011. The language of research: *argument* metaphors in English and Lithuanian. *Vertimo studijos* 4: 46-60
- Šeškauskienė, I. 2012. Metaphoricity of academic discourse: what can be raised in English and Lithuanian? *RAAM 9 Conference. Metaphor in Mind and Society. Book of Abstracts*. Lancaster, 4-7 July 2012. P. 144-145. Prieiga per internetą: <<http://www.lancs.ac.uk/fass/events/RAAM/docs/RaAM9BookofAbstracts.pdf>> [žiūrėta: 2012-09-20].
- Thibodeau, P. H. ir Boroditsky, L. 2011. Metaphors we think with: the role of metaphor in reasoning. *PLoS ONE* 6(2): e16782. Prieiga per internetą: <<http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0016782>> [žiūrėta: 2012-09-29].
- Toleikienė, R. 2004. *Seele und Verstand im Deutschen und Litauischen*. Daktaro disertacija. Vilniaus universiteto leidykla.
- Urbonaitė, J. ir Šeškauskienė, I. 2007. Health metaphor in political and economic discourse: a cross linguistic analysis. *Kalby studijos / Studies about Languages* 11: 68-73.
- Ureña Gómez-Moreno, J. M. U. ir Faber, P. 2010. Strategies for the semi-automatic retrieval of metaphorical terms. *Metaphor and Symbol* 26(1): 23-52.
- Vaičėnionienė, J. 2000. The conduit metaphor in English and Lithuanian. *Darbai ir dienos* 24: 143-167.
- Vaivadaitė-Kaidi, E. 2011. Rojaus konceptualiosios metaforos Sigito Gedos Korano vertime. *Lietuvių kalba* 5. Prieiga per internetą: <<http://www.lietuviukalba.lt/index.php?id=187>> [žiūrėta: 2012-09-28].